

Պաթոսիւ : Կրեմննացիք կուսակից եղեն Անտոնիոսի ընդդէմ Ոկտաւիանեայ . վասն որոյ տպա յետ պատերազմին առաւ Կրեմննա հինաւուրց զօրայ յաղթականին . և զի չէր այն բաւական , յաւելլաւ և մասն ինչ յանդատանաց Մանտուայ . վասն որոյ եղիելի և զնա կոչէ վասն սահմանակիցն գոլոյ հիւքին Կրեմննայ :

- 34 . Գեղձ , լա . latus . Թուի ֆնասակար , յորմէ ճարակեալ մեղուք՝ դառն գործեն մեղր . վասն որոյ խոսի մեղր Կորսիկայ վասն գեղձից և մուլինդի առատ 'ի կղզւոյն գոլոյ : Եւ զկղզեա զայս , որ է 'ի միջերկրական ծովու մերձ 'ի Սարգինիա և 'ի Սիկիլիա , կոչէին Յոյնք Կիրնոս՝ յանուանէ Կիրնեայ ուրումն Թագաւորի :
- 35 . Զսինձ տես 'ի Ժաղկ . Ա . 84 :
- 38 . Վարս իմա զայն , զորմէ ասացոք 'ի Ժաղկ . Զ . 8 : Իսկ Կիւսա զմեծին Պոմպէի Թուն 'ի դատերէ , որ յառաջն Թշնամի Ոկտաւիանոսի և տպա եգիտ շնորհս առ նմա , և բռեալն իսկ եկաց 'ի Հռովմ :
- 57 . Դիւնէա կոչէ զԿեսար , զի յենէասայ ասի սերեալ , և մայր Ենեայ համարի Ատողին՝ զոր Դիոնէ յաւերժհարսն ծնաւ 'ի Դիոսէ ըստ բաղմոց :
- Աստանոր Մենալլաս կամ Վիրգիլիոսի առ հովիւն Դափնի բարեկամ իւր զմահուանէն Յուլիոսի Կեսարոս , յորոյ 'ի դաւբանական հանգիսին վարսամ յերկինս ասի երևեալ ընդ եօթնեակ մի :
- 58 . Առասպելն գայլոց կերկերել զայնոսիկ՝ զորս ինքեանք նախ տեսանէն , և կերկերիլ՝ եթէ ինքեանք նախ յակն անկանիցին : Աստանոր Մերիս պատճառս դադարելոյ յերգոցն ածէ զմոռացոնս իւր և զնուսկումն ձայնին , այլովքն հանդերձ , և Լիկիդաս հակառակքն յորդորէ զնա յերգ :
- 61 . Իմա զարկս Մինկեայ գետոյ , որ Թանան զՄանտուա և զմերձակայ դաւառս :
- 64 . Բիւնդ կամ Ոկնոս արքայ Ետրուրիոյ , որդի Տիբեր գետոյ և Մանտովայ յաւերժհարսին , յորմէ անուանակոչեցաւ քաղաքն Մանտուա կառուցեալ 'ի Բիանորէ : Շիրիմ սորա առ ճանապարհաւն կայր ըստ նախնեացն սովորութեան . վասն որոյ արձանագիրք դամբանականք առ ուղևորս բարբառին . Կաց ուղևորդ , Դարձիր հիւրդ , և այլն :

Ասորեստան :

Բորեստան Բիոյ Տաճկաստանին ամենէն աւելի հարաւային մասն է , ուրուն մէջ կը բովանդակուին այն ամէն գաւառները որ կ'իյնան ընդ մէջ Տաւրոսի , Սիջերկրականին , Լըջանիկն Լըբաբիոյ և Լգիպտոսի՝ զոր նախնիք Լգիբատեան Բորեստան , Բուն Բորեստան , Կելեսիւրիա և Պաղեստին կը կոչէին : Լըկու շղթայք լերանց Լըբաբիոյ կողմէն հարաւային Բորեստան կը մտնեն . աս շղթաներէն մէկը որ աւելի արեւմուտք կ'իյնայ՝ Սիջերկրականին երկայնութեամբը երթալով Բորեստանը ծովէն կը բաժնէ . աս լերանց մէկ ճիւղը շատ նշանաւոր եղած է Կարմելոս և Թաբօր լերանց պատճառաւ որ աս դօտույս մէջը կը գտնուին . ևս առաւել Թաբօր լերան համար , որ Ս . Գրոյ յիշատակութիւններէն դուրս՝ հռչակաւոր է նաեւ 1799ին Սեծին՝ Լաբուլէոնի հոն ըրած մէկ պատերազմովը : Իսկ միւս շղթան գրեթէ առջինին զուգահեռական ընթացքով մը իր մէջը կը պարունակէ Սեռեալ ծովը , և առջի ճիւղին հետ միանալով կը ձևացնեն

հակալիբանան կամ Լիսուրեան լերանց առաջքը՝ որ հիւսիսային սահմանաց մօտ Տաւրոսեան լերանց մեծ շղթային հետ կը միանայ . միայն հակալիբանան լերանց մէջէն ճիւղ մը կամ շղթայ մըն ալ կը բաժնուի՝ որ են բուն Լիբանանու լեռները :

Բորեստանի զլխաւոր գետերն են Որոնդէս , Լգիբատ և Զորդանան : Լըկիրը լի է ձորերով ու հովիտներով . մաս մըն ալ բոլորովին անապատ է և աւազային :

Բորեստան թէ՛ հին և թէ՛ նոր ատեններս իր հրաբուխներուն պատճառաւ մեծամեծ երկրաշարժներ կրած է , որոնցմէ յետինը դեռ շատին մտքին մէջ կենդանի է անշուշտ որ 1822ին պատահեցաւ , որով հողուն տակ Թաղուեցան հալէպ , Լիսիոք և ուրիշ նշանաւոր քաղաքներ : Բնակիչքը մեծաւ մասամբ Լըբաբացիք և Զոյնք են . ոչինչ մնացորդ մըն ալ կայ Բորւոցմէ որ Անսարի կամ Նօսարի կը կոչուին . իսկ Մեհաալէան ըստաճները դեռ ցայսօր կրակ կը պաշտեն . աս այլ և այլ ցեղ ժողովուրդները 60,000էն աւելի չեն , որոնցմէ առաջինները ընդ մէջ Լիբանան և հակալիբանան լերանց դաշտագետինները կը

բնակին . իսկ երկրորդները՝ I իբանա-
նու վրայ Տիւրքիներուն և II արոնիտ-
ներուն մէջ : Տիւրքիք I իբանանու հա-
րաւային կողմը կը բնակին , որոնց կրօն-
քը թէպէտ մահմետական կ'ըսուի՝ այլ
այնչափ փոփոխուած է՝ որ II ասմետա-
կանք հերետիկոսական աղանդ մը կը
սեպեն : Աողովուրդը երկու բաժնուած
է , ազնուականք և գեղացիք . իրենց
գլուխը Էֆր կը կոչուի որ ամէն երկու
տարին մէյմը ազնուականները կ'ըն-
տրեն , ու Տաճկի տէրութիւնը կը հաս-
տատէ : I եզունին արաբերէնն է , կամ
անոր մէկ տեսակը . Տիւրքիք 200,000^{էն}
աւելի կը համրուին : Այնչ նուազ է
նաև II արոնիտներուն թիւը , որոնք
քրիստոնէական աղանդաւորք են , ու
կը բնակին I իբանանու միջակայքը , և
Արաբացոցմէ անկախ՝ միայն Տաճկի
գրան հարկ մը կը վճարեն :

Եւրոպական ժողովուրդներուն մէջ
ցրուած շատ մըն ալ լատիներէնք և
Վիւրտք կան :

Եւրոպական չորս կուսակալութիւն
(փաշայութիւն) կը բաժնուի , Հալէ-
պի , Տրիպոլիոյ , Աքեայի և Ղամաս-
կոսի կամ Արուսաղէմի : Հալէպի կու-
սակալութիւնը կը բովանդակէ այն եր-
կիրը՝ որուն հին ատեն Ափրատեան
Եւրոպական և Ենտիոքեան գաւառ կ'ը-
սէին : Հալէպի բնակիչքը 200,000 է .
իրեն նաւահանգիստը կը սեպուի Ալեք-
սանդրիադ կամ Ասկէնտէրուն ըսուա-
ծը , որ վատառողջ կլիմային պատճա-
ռաւ անմշակ է և սակաւաբնակ : Իսկ
Ենտիոք որ Ալեկիացոց թագաւորնե-
րուն աթոռանիստ քաղաքը եղաւ , և
Այաչակրաց ժամանակ ասպետաց մայ-
րաքաղաք անուանուեցաւ , բոլորովին
իր հին մեծութենէն ինկած՝ հազիւ
թէ 10,000 բնակիչ կրնայ ունենալ :

Տրիպոլիոյ կուսակալութիւնը հին
ատեն հիւսիսային Փիւնիկիա ըսուածն
էր : Տրիպոլիա Սիւրբերկականին վրայ
բանուկ վաճառականութիւն ունեցող
քաղաք է . այս կուսակալութեան տակ
երևելի են I աւողիկիա իր առատ և
ազնիւ ընչադեղին համար , և Ղորդու-

զա : Հարաւային Փիւնիկիա և Ղալի-
լիա հեթանոսաց ըսուած գաւառները ,
հիմակուան Աքեայի կուսակալութիւ-
նը կը կազմեն , որուն Յոյնք և Հռո-
մայեցիք Պողոմայիս կ'ըսէին և հիմա
II . Յովհ . Ալեքայ կամ Աքեայ կ'ը-
սուի : Աքեայ գրեթէ 20,000 բնակիչ
ունի , և ապահով ու բանուկ նաւահան-
գիստ մը : Այաչակրաց ժամանակ Փի-
լիպպոս () գոստոս Ղաղղիոյ թագաւո-
րը և Հալեքարտոս Արիւծասիրտն Անգ-
ղիոյ թագաւորը աս քաղաքիս տիրապե-
տեցին : Իսկ 1799^{էն} Սեփին Լաբուէ-
նի պաշարմունքովը առնուելէն ետքը՝ Ա-
պրահիմին ձեռքն ինկաւ , որ Սէհէմ-
մէտ Ալի , Ագիպտոսի կուսակալին որ-
դին էր . ինչուան որ Անգղիացիք 1840^{էն}
Տաճկի տէրութեան հետ դաշնակից
ըլլալով՝ նորէն իրեն դարձուցին :

Այս կուսակալութեանս տակն են ,
ուրիշ գաւառներէ զատ , Սուր և Սաի-
տա . առաջինը 1000 բնակչօք , երկրոր-
դը 7000^{էն} աւելի : Սուր՝ Տիւրոսի ա-
ւերակներուն վրայ կանգնուած է . Սաի-
տա ալ Սիդոնին վրայ , որոնք երկուքն
ալ ատեն մը ծովու վրայ իրարու նա-
խանձորդք և ամենաճոխ ամբարանոցք
էին վաճառականութեան : Այս նաև
Պէյրուսի որ I իբանանու , Հակալի-
բանանու և Ղամասկոսի բերքերուն
շտեմարան կրնայ ըսուիլ : Բնակիչքը
10,000^{էն} աւելի քան թէ նուազ : Ին-
չուան անցեալ դարուն վերջերը Տիւր-
քիներուն իշխանութեան տակն էր աս
քաղաքս , թէպէտև 1780^{էն} սկսեալ
Տաճկի տէրութիւնը զօրք ունէր այն
կողմերը : Սէհէմմէտ Ալի Տիւրքիսե-
րուն յաղթեց ու Պէյրուսի առաւ ,
բայց չկրցաւ երկայն ժամանակ իրեն
պահել . վասն զի 1840^{էն} Աքեայի հետ
Տաճկի տէրութեան դարձուց :

Ղամասկոսի կուսակալութեան մէջ
կը բովանդակուին բուն Եւրոպական և
Պաղեստին ըսուած գաւառները . իսկ
Ղամասկոս , որ նոյն գաւառին մայրա-
քաղաքն է , Եւրոպական ամենէն աւե-
լի ծաղկած քաղաքը կրնայ սեպուիլ , և
գրեթէ 180,000 բնակիչք ունի : Ղա-

մասկոսի կուսակալութեան մէջն են նաև Լյուսաղէմ, Բեթղէհէմ, Վազարէթ, Սամարիա, Տիբերիա և Պալմիրայի աւերակները որ Սողոմոն շինած է կ'ըսեն, և հռովմէական կայսրութե ժամանակ մեծահարուստ քաղաք էր :

Եւրոստան ոչ երբեք բոլորովին Տաճկի տէրութե տակն եղաւ : Տիւրքիք և Երաբացիք յամառութե իրենց անկախութիւնը պաշտպանեցին . 1832^{ին} Սէհէմէտ Եւրի այս ապստամբներս հնազանդեցնելու պատրուակաւ, Պարսն հրամանաւր հոն Լազիպտացի զօրաց բազմութիւ բանակ մը խաւրեց . բայց Սէհէմէտ Եւրի, ինչպէս որ Լազիպտոսը Տաճկի տէրութեան անուամբը կառավարեմ ըսելով՝ ինքզինքը բացարձակ տէր հրատարակեց Լազիպտոսի, այսպէս ալ նաև Եւրոստանը իրեն սեպհականեց . բայց 1838^{ին} Տաճկի տէրութիւնը տեսնելով որ բնաւ ինքը ոչ բողոքոյ և ոչ ալ սպառնալեաց մտիկ կ'ընէր, բանակ մը զօրաց և պզտի նաւատորմիւ մը Սէհէմէտ Եւրին գէմ խաւրեց . զօրքերը յաղթուեցան, նաւատորմիւն ալ ծովակալին մատնութեամբը անձնատուր եղաւ . այսպիսի աղիտից մէջ Տաճկաստան եւրոպական տէրութեանց դիմեց, և Եւրոպոյ, Ռուսաց, Եւստրիոյ և Բրուսիոյ օգնելովը կորսնցուցած երկիրները նորէն ստացաւ :

Դաւնասկոս քաղաքը :

Պամասկոս, որ հիմա ամենուն բերանը ցաւօք կը յիշուի, Եւրոստանի երևելի, հին և առաջին կարգի հետաքրնական քաղաքներէն մէկն է : Երաբանդահող դաշտավայրի մը կեդրոնը, անթիւ վազուկ ջրերով, հակալիւ բանանու և Սեծ Ենապատին վերջին ծայրերը կ'ընայ, 80 հազարամէդր ծովէն հեռու :

Պամասկոսի հիմնադիր Երազամ նահապետը կը սեպուի, կամ առջի դարու նահապետներէն մէկը . իրեն պատմական անցքերուն գալով՝ մինչև Պալթի թագաւորութիւնը որոշ բան մը

չենք գիտեր . աս միայն յայտնի է որ Պալթի իր թագաւորութեան կէսերուն՝ բոլոր քաղքին տիրապետեց : Եւրոպոյ թագաւորը, Եւրոպեացւոց ձեռքէն յափշտակեց և բնակիչքը Սիւրաբեթ խաւրեց . անկէ ինչուան Երաբացւոց ծագումը՝ Պամասկոս ալ Եւրոստանի մէկալ քաղաքներուն նման, երբեմն Պարսից, երբեմն Յունաց, երբեմն հռոմայեցւոց և երբեմն ալ Երևելեան կայսերաց իշխանութեան տակ մտաւ . 633^{ին} Երաբացիք, որոնց հրամանատարն էր երևելին Պալէտ, երկայն պաշարմունքով առին զՊամասկոս . քաղաքը պաշտպանողն էր Եւրոստան անունով յոյն մը, որ իր արիասիրտ ճգամբը շատ մեծ անուն թողուց ապագայից առջև : Եւրոպոյ, իններորդ և տասներորդ դարերուն՝ Պամասկոս հետզհետէ նոր տէրեր և առաջնորդներ ունեցաւ : 1248^{ին} Եւրազակիք Եւրոպոյի և Պաղղոյ թագաւորին, և Պոնտոսի Պերմանիոյ կայսեր, և ուրիշ քրիստոնեայ ասպետաց առաջնորդութեամբը երբ քաղքին տիրելու մօտ էին, յանկարծ հակալի և Սոսուլի իշխանները մեծազօր պատրաստութեամբ օգնութեան հասան քաղքին, որով քրիստոնեայք պաշարմունքնին թողլով ետ քաշուելու հարկադրուեցան : Եւրոպոյ մնաց դարձեալ Երաբացւոց ձեռքը, ու անկէ քանի մը տարիէն անցաւ Լազիպտոսի սուլթաններուն, որոնք ինչուան թագաւորաց Եւրի թիմուր թագաւորին ըրած ահեղ արշաւանաց ժամանակը ձեռքերնին պահեցին :

Եւր երևելի աշխարհակալը բոլոր հնդկաստանը նուաճելէն ետև յարձակեցաւ Եւրոստանի վրայ, և 1400^{ին} Պամասկոսին իշխելով բոլոր քաղաքը հիմնայատակ կործանեց . բնակիչքն ալ բոլոր թրէ անցուց, և միայն մէկ ազգատոհմի խնայեց, նոյն տանը գլխաւորին Եւրի համար գերեզման մը շինել տուած ըլլալուն պատճառաւ . խնայեց նաև քանի մը ճարտարարուեստ հիւսնեղու և Սմրղանտ տարաւ :